

חשבון חדש

בתיאטרון הקאמרי

אוהב את ליוה, בתו של המהנדס הנמצאת יחד עם אביה בסדום.

האין זה פתרון קל מדי? לנתן שחם לא היה כל היסוסים בזיכוי של הקאפו. הרי הוא יושב בסדום ועושה עבודה חיונית ל"מען המדינה. כלומר, הוא ממרק את חטאיו בעבר במידה שחטא ושלום על ישראל.

בעיית הקאפו היא איפא תוכנו של "חש" בון חדש". נושא זה אף קובע את אופיו של המחזה. הוא איננו דרמטי, אלא פולמטי. גי. לא הספיקו כוחותיו של שחם להתך את הפרובלימה בכור היצירה האמיתית והמחזה הוא פובליציסטי-נאמריסטי, קלוש ונבוב. אם הוא מעורר ענין, הרי לא בזכות ערכו הספרותי שהוא אפסי, אלא בגלל הבעייה החמורה והמסובכת, העומדת במרכזו. מו"תר לומר, כי מחזותיו הקודמים של נתן שחם, שראינום בתיאטרון הקאמרי, עולים בהרבה על "חשבון חדש". הכוונה להצגות "הם יבואו מחר" ו"קרא לי סיומקה".

גיכר שידיו של יוסף מילוא, במאי ההצגה, היו כבולות. מה יכול היה לעשות במחזה, שאיננו מחזה? הצייר הצעיר משה ט"מיר בנה תפאורה יפה והבמאי התרכז בעי"קר בשיפוצה החיצוני של ההצגה. התפאורה של התמונות הבודדות נתחלפת בעת כיבוי האורות על הבמה ומאחר שהיא ז"רת יכול הצופה לעקוב אחר הזות ארבעת גציבי המלח בעלי הצורה הדמיונית. אם תר"צו זהו חידושו היחיד של הבימוי.

המשחק מלוכד ומצטיינים בעיקר זלמן לביוש בחפקיד מנהל העבודה פומרנץ ו"יוסף ידן בדמות ד"ר אוארבך. למען האמת יש להוסיף כי בחלקם אף נפלו הסכסכים הטובים ביותר במחזה. לביוש משחק ב"טבעיות רבה ומשכנע מאד בתור אדם ה"משים עצמו רשע, אם כי איננו רע כל עי-קרו. יוסף ידן נושא על שכמו את עול עברו הכבד מתוך הכרת חטא והוא אנושי מאד. לאה קנוט מגלמת את ליוה בהבנה ודבקותה באביה נוגעת ללב. אריה קסתינר מעצב בהצלחה את הפועל וכסלר, גנב ל"שעבר. שחקן זה הוא פנים חדשות בתיאטרון הקמרי והוא בא מן הבמה האידית. ל"שהחו יאמר שמבטאו העברי כמעט ואינו נבדל במאומה מחבריו למשחק. את הצעיר עמי מגלם אילי גורליצקי. באשמת המחבר עליו להיות בנאלי, אך משחקו כן. אורה עידו משתדלת כמיטב יכולתה להחיות את דמותה של הלנה, אשתו של אוארבך, שאף הטכסט שלה בנאלי.

ולבסוף הערה אחת: ספק רב אם הדר"מתורגיה העברית תיבנה מהסתערות המו"נית על נושאים אקטואליים. רק סופר גדול מסוגל לברור את האנושי הנצחי מתוך בע"יות יום-יום. האם לא מוטב היה אילו פנו כותבי המחזות שלנו לנושאים שאובים מן העבר? הרומן ההיסטורי "מלך בשר ודם" של משה שמיר יוכיח.

מחזה רשדוש מערכות (שמונה תמונות)

מאת נתן שחם;
הבמאי — יוסף מילוא.
הצייר — משה טמיר.

תמיו עדיף מחזה עברי על מחזה מקורי. הכוונה כמובן לאותו ריבוי של הצגות. ה"לקוחות מן הריפרטואר הברודווייאי. במקום קומדיה קלוקלת מתורגמת, מוטב להציג מחזה מאת סופר עברי, אם אפילו יצירתו מלאה פגמים כרימון. הדרך להצמחה של יצירה דרמטית עברית ראויה לשמה איננה סוגה בשושנים. אין קפיצות הדרך בטבע ו"אין כנראה קפיצות גם בגידולו של המפונק ביותר בין ענפי הספרות היצירה הדרמטית. מתוך שיקול זה ודאי שיש לברך את התי"אטרון הקאמרי על שלאחר הפסקה ארוכה הוא מציג עתה את מחזהו החדש של נתן שחם "חשבון חדש". הוא חדש גם מבחינת תכ-נו, או הבעיה שהוא מעורר, והיא: מה דינו במדינת ישראל של יהודי ששימש בתקו"פת השואה "קאפו" במחנה ריכוז גרמני?

אך בעקבות שאלה זו מתעוררת שאלה שנייה. האם אדם שלא פירפר בעצמו עשרות מזנים ביממה בין החיים והמות, לא נתנסה בעינויי התופת של מחנה השמדה גרמני, מ"סוגל לחרוץ משפט על האודים המוצלים ה"מעטים של כבשני אש וגזים?

נתן שחם מעז ליטול לעצמו את הסמכות המוסרית לעשות כך. אם צדק בעשותו כך — זה ענין לחוד, אך עלידי עצם העלאת דמות קאפו במחזהו "חשבון חדש" נגע ב"אחת הפרשיות האיומות והנסתרות ביותר של השואה. גבורו הראשי של המחזה הוא ה"מהנדס ד"ר אוארבך, שהיה קאפו באושביץ. מה דינו? הוא עובר בסדום. יחד אתו נמ"צאים שם פומרנץ, אף הוא פליט של או-שביץ ווכסלר, שגם הוא אוד מוצל של מח"זה ההשמדה.

בעיניו של הפועל הצעיר עמי, צבר ו"בוגר גימנסיה עברית, אידיאליסטן שירד ל"סדום ועובד שם משום שמישהו מוכרת ל"עשות זאת, ד"ר אוארבך הוא פושע. מחו"סר הוכחות מספיקות אי אפשר להעמיד את ד"ר אוארבך לדין, אולם עמי טוען בשם ה"נוער העברי בולו ולכן הוא מחליט לעשות דין בעצמו בקאפו הפושע. אך מתברר שד"ר אוארבך היה קאפו מאונס. באושביץ התאר"גנה מתחרת במטרה להציל יהוים, וכדי ל"הסוות את פעולתה, הטילה עליו לשמש קא-פו, כלומר לעזור לגרמנים בהשמדת אחיו היהודים. בשמענו את וידויו של ד"ר אוארבך משמיט עמי את האקדת מידו. כלומר הוא מודה בזכותו של הקאפו לשעבר להמצא ב"תוכנו ולפתוח "חשבון חדש" בחייו. גם פו"מרנץ, היודע את עברו של ד"ר אוארבך, מס"כים לכך, ושני טעמים לו בדבר: אין לו הוכחות מספיקות נגד אוארבך ושנית, הוא